

СЕКЦІЯ II АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОГО І ЗІСТАВНОГО МОВОЗНАВСТВА

Катерина Ангеловська

кандидат філологічних наук, викладач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
Одеса, Україна*

СТРУКТУРА І ФУНКЦІЇ ДІАЛОГО-МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ В РОМАНАХ Т. ГАРДІ «ТЕСС ІЗ РОДУ Д'ЕРБЕРВІЛЛІВ» І П. МИРНОГО «ПОВІЯ»

Ключові слова: монологи, діалоги, лексема, роман.

Вступ. Зацікавленість лінгвістів феноменом кохання можна пояснити тим, що етнічно-культурне відображення емоцій у мові, співвідношення універсального та етноспецифічного в уявленнях про почуття належать до популярних, але не повністю висвітлених питань у лінгвістиці. У сучасній концептології та лінгвокультурології велика увага приділяється концептам емоційного та етичного характеру (Н. Д. Арутюнова, А. Вежицька, С. Г. Воркачов, В. З. Дем'янков, Н. В. Дорофєєва, О. П. Єрмакова, В. І. Карасик, О. А. Корнілов, Н. А. Красавський, В. С. Морозова, Л. Г. Панова та ін.), оскільки особливості вербальної репрезентації емоційного досвіду мають безпосереднє відношення до менталітету етносу.

Творчість Панаса Мирного й Томаса Гарді неодноразово досліджувалася монологічно, але науково доцільним є історико-типологічне її вивчення. Воно дозволяє всебічніше заглибитись у типологію художніх систем, окреслити особливості повісткування та художнього мовлення (О. Білецький, І. Грицютенко, К. Ангеловська, Л. Ушкалов, І. Хворостяний, В. Черкаський, М. Гуменний, Л. Отіс, С. Нісімура, М. Хігонет, Л. Бушлопер та ін.). Дослідження ідейно-естетичних пошуків митців, спорідненість їх творчого задуму, близькість збігів формально-художніх аспектів розкриває широкий дослідницький простір для сучасного мовознавства і літературознавства.

Специфічним завданням наукової роботи визначені і методи дослідження – історико-типологічний та історико-функціональний. Історико-типологічний метод дає змогу зіставити близькі за своїм характером літературні факти і явища в таких різних національних літературах, як англійській та українській, а історико-функціональний метод пов'язаний із можливістю простежити функціонування романів Т. Гарді та Панаса Мирного у часі і просторі, не втрачаючи при цьому ні пізнавального, ні естетичного, ні виховного значення.

Результати і обговорення. У романах обох авторів функціонують

внутрішні монологи, які показують ставлення героїнь до суб'єкта свого кохання. Вони являють собою, по суті, звичайну пряму мову дійових осіб, причому часто передану вголос. У цих монологіях думки й почуття героїнь відтворені в загальноприйнятих формах. Наведемо кілька прикладів. З одного боку, Христя переживає, що люди дізнаються про її стосунки з Проценком, а з другого боку, вона радіє, серце її палає:

«Що, як хто чув те? Що, як хто бачив? Як дізнаються, бува? Ото дівка! З паничем цілуватися?! Матінко!... І Христя чує, як її обличчя горить-палає, як її очі сором криє; і світ білий, заглядаючи в них, видає її... І навіщо сей день настав? Чому ніч не забарилася?... То знову, – повертає на інше, – огортає її серце якась утіха, якась весела надія душу гріє»[3, с. 231].

Автор намагається яскраво зобразити почуття, внутрішні переживання героїні за допомогою епітетів («світ білий, весела надія»), метафори («...обличчя горить-палає, як її очі сором криє; і світ білий, заглядаючи в них, видає її...», «весела надія душу гріє»), риторичні запитання, окличні речення, замовчування. Всі ці стилістичні прийоми як синтаксичного, так і лексичного рівнів допомагають розкрити сутність розуміння кохання кожного героя.

У художньому світі обох романістів пряма мова персонажів завжди має соціально-характерологічну значущість. Можна дискутувати з приводу того, чого прагне художник у кожному окремому випадку – виділити соціальні ознаки типу чи вхопити миттєвий відгук на ці процеси, що відбуваються в душі персонажа. Але цілком очевидно, що письменники уникали нейтральних безособових реплік. Хто б із їх персонажів не заговорив, у читача одразу виникає чітке уявлення про його розуміння кохання, внутрішні переживання, про соціально-станову приналежність суб'єкта.

У прозі Панаса Мирного і Томаса Гарді збільшується семантичне навантаження на такі важливі елементи жанрової структури, як внутрішній монолог, діалог, перехрещення композиційних шарів, які дають читачу чітку уяву про концепт «кохання» та його особливості для кожного героя.

Нелегко дати вичерпну характеристику функцій внутрішніх монологів у романах обох митців – такий широкий їх діапазон. Відтворюючи дійсність у всій її складності і різноманітності, вони прагнуть показати також усю повноту духовного життя персонажів, їх переживань, почуттів, мотивів поведінки.

Внутрішні монологи героїнь обох авторів виконують різні функції щодо розкриття концепту «кохання». Назвемо головні з них: 1) монологи, що передають переживання персонажів у напружені моменти їх духовного життя; 2) монологи, що виражають ставлення героя до суб'єкта свого кохання; 3) монологи, що показують, як герої реагують на ті чи інші явища життя, як осмислюють їх, з'ясовуючи для себе різні життєві питання.

У наведеному нижче уривку аналіз семантики номінативних одиниць дозволяє конкретизувати базову концептуальну схему LOVE IS PAIN, LOVE IS HATRED, LOVE IS REVENGE.

«How can you dare to use such words!» she cried, turning impetuously upon him, her eyes flashing as the latent spirit (of which he was to see more some day) awoke in her. «My God! I could knock you out of the gig! Did it never strike your mind that what every woman says some women may feel?» [4, с. 89].

Панас Мирний і Томас Гарді майстерно використовують експресію і образність, завдяки чому досягають значної виразності у розвитку логічно зумовленого діалогу. Відтворюючи психологічно напружені ситуації, гостре зіткнення протилежних думок, автори гранично уважні до діалогу, шукають різноманітних стилістичних форм вислову.

Слушну думку висловив М. Бахтін про те, що «мова в романі не лише відображає, а й сама служить предметом відображення» [1, с. 453].

У цьому ж плані висловився й В. Кожинів: «Разом із становленням роману відбувається становлення літератури у власному значенні – як мистецтва писемного... Це веде до глибоких перетворень у сфері художньої мови... Ці зміни спрямовані на те, щоб у творі при простому його читанні неначе прослуховувалися б живі голоси автора і героїв» [2, с. 377]. Як бачимо, для письменника багато важить мова не лише як засіб, а й як предмет відображення.

Висновки. Завдяки діалогам і монологам Т. Гарді і Панас Мирний майстерно окреслюють сутність концепту «кохання» для кожного персонажа, як бачимо з наведених прикладів герої розуміють і репрезентують його сенс індивідуально.

У вказаних діалогах помічаємо глибокі переживання героїв, їх складні, асоціативні роздуми над своїм тяжким соціальним становищем. Водночас бачимо також зв'язок почуттів з подіями, що відбуваються поряд.

Відтворюючи інколи ту чи іншу подію через героїв, створюючи гострий динамічний діалог, Панас Мирний і Томас Гарді розкривали соціальну основу взаємин співрозмовників, їх погляд на концепт «кохання», розуміння його сутності і складових.

Література

1. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики. М.: Художественная литература, 1975. 546 с.
2. Кожинів В. Происхождение романа. М.: Художественная литература, 1963. С. 377.
3. Мирний П. Повія: роман з народного життя. Київ: Дніпро, 1980. 422 с.
4. Hardy T. Tess of the d'Urbervilles. Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1950. 451 с.

